

A SZÉKHELYÁTHELYEZÉS ÉS A LETELEPEDÉSI SZABADSÁG A MAGYAR ÉS A KÖZÖSSÉGI JOGBAN

A TÁRSASÁGOK SZEMÉLYES JOGA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZÉKHELY ELV ÉRVÉNYESÜLÉSÉRE

A tanulmány arra a napjainkban egyre erősebben felmerülő kérdésre keresi a választ, hogy az Európai Unió határok nélküli egységes belső piacán, ahol az áruk, a személyek és a szolgáltatások szabad mozgása mára már megkérdőjelezhetetlen evidencia, vajon elmondhatjuk- e ugyanezt a társaságok Európai Unión belüli szabad mozgása tekintetében. Az Európai Bíróság esetjoga – különösen a magyar társasági jogot közvetlenül érintő Cartesio¹ ügy – kapcsán megkerülhetetlen annak vizsgálata, hogy milyen kapcsolat van a letelepedés szabadsága és társaságok mobilitása, szabad költözési joga között.² Levezethető-e az elsődleges jogból az, hogy a letelepedés szabadsága magában foglalja a társaságok jogi értelemben vett mobilitásának, vagyis a székhelyáthelyezés szabadságának biztosítását is vagy a társaságok szabad költözési jogához szükséges az európai társasági jog további harmonizációja, nevezetesen a székhelyáthelyezésre vonatkozó ún. 14 társasági irányelv elfogadása.

A társaságok személyes jogának meghatározása kiemelkedő jelentőségű a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban, hiszen azon túl, hogy ez határozza meg többek között a társaság megalapításhoz szükséges tőke nagyságát vagy megalapításának szabályait, a személyes jog határozza meg a társaság belső jogviszonyaira vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket is, így a tagok vagy részvényesek jogait és kötelezettségeit, a képviselőt szabályait illetve a társaság tisztségviselőinek felelősségi szabályait. Az államok nemzetközi magánjogi rendszereiben alapvető kérdés az, hogy mely jogi tény vagy tények határozzák meg egy adott társaság személyes jogát, hiszen a nemzetközi elemeket tartalmazó jogviszonyokban vagy éppen jogvitákban a társaság személyes joga lesz irányadó. Az államok általában, így az EU tagállamok is alapvetően két cso-

portba oszthatóak az e tekintetben alkalmazott nemzetközi magánjogi kapcsolóelemeket illetően, egyes tagállamok a bejegyzés elvét alkalmazzák, míg mások a székhely elvét vallják.

A **bejegyzés elve** értelmében egy adott társaságra azon állam joga alkalmazandó, amelynek jogrendje szerint az létrejött, ami azzal a következménnyel jár, hogy egy más államban érvényesen megalapított és bejegyzett társaság az ezen elvet alkalmazó állam is érvényesen létrejött társaságnak ismeri el, függetlenül attól, hogy e társaság tényleges székhelye, központi ügyintézésének helye később megváltozott. A bejegyzési elvet alkalmazó EU tagállamokban elvileg tehát a később tárgyalandó székhelyáthelyezés nem kellene, hogy problémát jelentsen, hiszen ahogy e tagállam elismeri egy más tagállamban alapított, de ténylegesen területén működő társaság személyes jogának az alapítás állama szerinti jogrendszert, ugyanúgy a nála alapított társaság tekintetében is azt vallja, hogy az személyes jogát attól függetlenül megtartja, hogy székhelyét egy másik tagállamba helyezi át. Mint látni fogjuk, a székhelyáthelyezés még e tagállamok esetében sem teljesen mentes minden korlátozástól, éppen az Európai Bíróság székhelyáthelyezés kérdéskörében alapvető jelentőségű *Daily Mail* ítéletéből derül ki az, hogy a székhelyáthelyezést még a bejegyzés elvét valló tagállamok is különböző feltételekhez köthetik, így például ahhoz, hogy a társaság rendezze az alapítása szerinti tagállam felé fennálló adókötelezettségeit mielőtt tevékenységének fő helyét áthelyezi egy másik tagállamba.

Más államok a **székhely elvét** alkalmazzák, amely alapján a társaságok személyes jogát – a náluk alapított és a más államokban alapítottakét egyaránt – az határozza meg, hogy tényleges székhelyük, azaz központi ügyvezetésük helye hol található. Ezen elv alapgondolata, hogy a társaságra azon állam joga vonatkozzon – ideértve többek között annak hitelezővédelmi, fizetéseképtelenség esetére és a munkavállalók részvételére vonatkozó jogi rendelkezéseit –, amely állam területén a társaság tényleges tevékenységét kifejti. Amennyiben egy más tagállam joga szerint alapított társaság gazdasági tevékenységet fejt ki egy a székhely elvét valló állam területén, úgy azt ezen állam újr alapítás hiányában hagyományosan nemlétezőnek tekinti. Mint alább az Európai Bíróság esetjogának ismertetéséből ki fog derülni, a Közösségen belül erre már nincs meg a lehetősége a székhely elvét alkalmazó tagállamoknak, az *Überseering-ügyben* hozott ítéletből az következik, hogy a más tagállamban alapított társaság jog- és cselekvőképességét akkor is el kell ismernie az adott tagállamnak, ha a társa-

ság ügyvezetésének helye, azaz tényleges székhelye már ez utóbbi tagállamban van, nem tartható fenn tehát olyan előírás, amely az ilyen társaságokat arra kötelezi, hogy a tényleges székhely szerinti államban újraalakuljanak és e tagállam joga szerinti gazdasági társaságként kerüljenek bejegyzésre. A székhely elvének alkalmazása az ezen elvet valló államokban alapított társaságok szempontjából azt jelenti, hogy az alapításuk szerinti tagállam nem ismeri el annak lehetőségét, hogy személyes joguk megtartásával áthelyezzék székhelyüket egy másik államba.

Megvizsgálva e két elv érvényesülését a társaságok székhelyének áthelyezése esetén a következő megállapítások tehetők. A *tényleges székhely* áthelyezése egyik EU tagállamból a másikba elvileg csak abban az esetben volna akadálymentes, ha mindkét érintett tagállam a bejegyzés elvét alkalmazza, hiszen ebben az esetben mind az eredeti, mind a fogadó tagállam elismeri, hogy a társaság megtartja személyes jogaként azon tagállam jogát, ahol megalakult és ahol bejegyzett székhelye továbbra is megmarad. Minden más esetben a társaságnak meg kellene szűnnie eredeti tagállamában, és újra kellene azt alapítani a fogadó államban. Első ránézésre úgy tűnhet, hogy amennyiben az eredeti tagállam a székhely elvét, míg a fogadó állam a bejegyzés elvét vallja, akkor a fogadó állam elismerné a társaság személyes jogának a bejegyzése szerint tagállam jogát, mivel azonban az eredeti tagállam joga szerint meg kell szűnnie a társaságnak a tényleges székhely áthelyezésével, valójában ebben az esetben sem lehetséges a fogadó államba úgy áttenni a tényleges székhelyet, hogy eközben a társaság megtartsa személyes jogát. Az Európai Bíróság alább bemutatandó ítélezési gyakorlata a fenti helyzetet annyiban változtatta meg, hogy a tényleges székhely áthelyezése egyetlen esetben sem kell, hogy a társaság megszűnését jelentse – igaz, a fogadó tagállam bizonyos feltételeket előírhat –, mivel a székhely elvét alkalmazó tagállamoknak is el kell ismerniük a más tagállamokban alapított és bejegyzett társaságok tekintetében azt, hogy azok a bejegyzésük szerinti állam joga szerint működnek továbbra is, azaz megtartják személyes jogukat. Ami a *bejegyzett székhely* áthelyezését illeti, e tekintetben a székhelyáthelyezés lényegében egyetlen forgatókönyv szerint sem lehetséges, hiszen mind a bejegyzési elvet, mind a székhely elvet alkalmazó államok esetében a bejegyzett székhely áthelyezésével a társaság személyes joga is megváltozik, azaz a fogadó államban újra kell alapítani a társaságot.

Joggal merül fel a kérdés, hogy a Közösség egyik alapelve, nevezetesen a **letelepedés szabadsága nem sérül-e a fent bemutatott helyzetben.**

Az érvek között felsorakoztathatóak pro és kontra érvek. A társaságok jogi mobilitása mellett lándzsát török szerint a székhelyáthelyezés lehetőségének hiánya vagy korlátozott volta, tényleges gazdasági hátrányokat jelent a vállalkozók számára, hiszen egy gazdasági közösségben a tagállamok társaságai számára gyakran adódhat olyan helyzet, hogy pusztán gazdasági megfontolások miatt egy másik tagállamba szeretné áttenni tevékenységét. A társaság újraalapítása egy másik tagállamban komoly anyagi ráfordítást igényel, másrészt egy új jogszabályi környezetet kell alkalmazni a társaságra, amelynek megismerése ugyancsak terheket ró a tulajdonosokra. A székhelyáthelyezés terén meglévő rigiditás az Európai Unió versenyképessége szempontjából is kedvezőtlen, mert a társaságok mobilitása új munkahelyeket teremthetne és segítené az európai gazdasági növekedést³. A székhelyáthelyezés joga melletti érvelők között vannak olyanok is, akik szerint az EK-Szerződés 43-48. cikkeiben lefektetett letelepedés szabadsága, magában foglalja a társaságok mozgásszabadságát, így azt a jogot is, hogy a székhely egy másik tagállamba úgy legyen áthelyezhető, hogy megőrizze eredeti honosságát.⁴ A letelepedés szabadságának és a székhelyáthelyezési jognak a különbözőségét hangsúlyozók azzal érvelnek, hogy a székhely áthelyezés kizárása vagy korlátozása kívül esik az EKSZ 43. és 48. cikkek, alkalmazási körén, tehát nem minősül a letelepedési szabadság korlátozásának.

A letelepedés szabadsága az Európai Unió jogában – Az elsődleges és másodlagos letelepedés értelmezési kérdései

A Közösség elsődleges jogában a **letelepedés szabadsága az EK-Szerződés 43-48. cikkében jelenik meg.** Az EK 43. és 48. cikk értelmében tilos valamely tagállam állampolgárainak egy másik tagállam területén történő szabad letelepedésére vonatkozó minden korlátozás, ideértve azokat a korlátozásokat is, amelyek képviseletnek, fióktelepnek vagy leányvállalatnak egy tagállam valamely tagállamban letelepedett állampolgára által történő alapítására vonatkoznak. E cikk második bekezdése értelmében a szabad letelepedés magában foglalja a jogot gazdasági tevékenység önálló vállalkozóként történő megkezdésére és folytatására, valamint vállalkozások, így különösen olyan társaságok alapítására és irányítására a letelepedés országának joga által a saját állampolgára-

ira előírt feltételek szerint, melynek létesítő okirat szerinti székhelye, központi ügyvezetése vagy üzleti tevékenységének fő helye a Közösség területén van. A letelepedés szabadságát a tagállamok csak szűk körben korlátozhatják, egyrészt magában az EK-Szerződésben meghatározott indokok alapján (EK 45. cikk: közhatalom gyakorlásához tartósan vagy időlegesen kapcsolódó tevékenységek és EK 46. cikk: közrendi, közbiztonsági és közegészségügyi okok), másrészt az Európai Bíróság által kimunkált szükségességi-arányossági teszten átesett, a korlátozást objektív módon igazolni képes indokok alapján.

Az EK-Szerződés 43. és 48. cikkéből kitűnik az is, hogy meg kell különböztetnünk az **elsődleges és a másodlagos letelepedést**: ez utóbbiról van szó, amikor egy társaság nem székhelyét szeretné áthelyezni egy másik tagállamba, hanem eredeti székhelyén és egy másik tagállamban egyaránt ki kíván fejteni gazdasági tevékenységet. Az EK 43. cikk értelmében ez egyaránt történhet képviselet vagy fióktelep, azaz jogilag önálló szervezet, illetve leányvállalat, azaz a másik tagállam joga alapján megalapított önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezet révén. Az alább ismertetendő *Daily Mail* és *Überseering-ügy* az elsődleges letelepedés szabadságával, míg a *Centros*, az *Inspire Art* és a *SEVIC-ügyekben* hozott ítéletek a másodlagos letelepedés kérdéskörével volt kapcsolatos.

A letelepedés szabadságának értelmezése az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatában – A társaságok kölcsönös elismerése

A *Daily Mail ügy*⁵ kiindulópontja az volt, hogy a Daily Mail az Egyesült Királyságból Hollandiába kívánta áthelyezni ügyvezetésének központi helyét, ehhez azonban a hatályos jogszabályok a brit adóhatóság jóváhagyását írták elő, amely jóváhagyásnak a feltétele az volt, hogy a társaság rendezze adótartozásait. Mivel a Daily Mail éppen adózási okokból kívánta tényleges székhelyét áttenni Hollandiába, megtámadta az adóhatóság elutasító határozatát bíróság előtt, innen került előzetes döntéshozatal keretében az Európai Bíróság elé az a kérdés, hogy az EK-Szerződés 43. és 48. cikke (az akkori számozás szerinti 52. és 58. cikk) alapján nem illeti-e meg a társaságot az a jog, hogy bármilyen korlátozás nélkül áthelyezhesse székhelyét egy másik tagállamba. Az Európai Bíróság ítéletében azt állapította meg, hogy a társaságok székhelyáthelyezése olyan kérdés, amelyre a Szerződés rendelkezései nem jelentenek megoldást. Az ítélet indokolásának kiindulópontja az, hogy a természetes személyekkel

ellentétben a társaságok a nemzeti jogrend alapján létrehozott jogi entitások, így e társaságok csak a különböző nemzeti jogszabályokon keresztül léteznek, amelyek meghatározzák alapításukat és működésüket. A nemzeti jogok különbözőségét az EK-Szerződés figyelembe vette, amikor 293. cikkében (ex 220. cikk) szükség esetére előírta a tagállamok között egyezmények megkötését a jogi személyiség megtartása érdekében a székhely egyik országból egy másikba történő áthelyezése esetén. Emellett az EK-Szerződés alapján lehetőség volna e különbözőségek áthidalására a tagállamok társaságokra vonatkozó jogszabályainak összehangolását célzó irányelvek útján, hiszen a Szerződés kifejezetten felhatalmazást ad a Közösség számára a tagállamok társasági jogra vonatkozó szabályainak összehangolására, amely felhatalmazással a Közösség több tárgyterületen élt is. Mivel a Bíróság szerint az EK-Szerződésből nem vezethető le a székhelyáthelyezéshez való jog, az ítélet azzal a kérdéssel nem is foglalkozott érdemben, hogy összeegyeztethető-e a közösségi joggal az Egyesült Királyság által előírt azon feltétel, mely szerint a székhelyét áthelyezni kívánó társaságnak el kell számolnia az adóhatósággal. Mivel azonban a székhelyáthelyezés a nemzeti jog szerint feltételekhez köthető, az ítéletből evidens, hogy az ilyen feltételek is összeegyeztethetőek a Szerződéssel. Mint látni fogjuk, a Bíróság előtt jelenleg is folyamatban lévő, a Szegedi Ítéletábra által kezdeményezett Cartesio előzetes döntéshozatali eljárásban húsz év elteltével ismét felmerült az a kérdés, hogy egy társaság székhelyének áthelyezése esetén hivatkozhat-e az EK-Szerződésre annak érdekében, hogy az eredeti székhelye szerinti tagállam ne akadályozza székhelyáthelyezését, és ne kívánja meg ehhez a társaság megszüntetését.

Az elsődleges letelepedéssel kapcsolatos másik európai bírósági ítélet az *Überseering-ügyben*⁶ született. Ebben az ügyben azon német szabályozás közösségi joggal való összeegyeztethetőségét vitatták, mely – a tényleges székhely elve alapján – a társaság jogképességének megítélését azon állam joga alapján határozta meg, ahol a társaság tényleges ügyvezetésének helye található volt. Az alapügyben egy Hollandiában bejegyzett társaság szerepelt, amelynek tulajdonosai német állampolgárok voltak, és tevékenységüket Németországban fejtették ki. A német jogszabályokból következően ez a társaság már nem volt holland illetőségűnek tekinthető, mivel azonban Németországban nem került bejegyzésre, a német jog szerint nem rendelkezett jog- és perképességgel. Az Európai Bíróság ítéletében megállapította, hogy az EK-Szerződés 43. és 48. cik-

ke megköveteli, hogy a fogadó tagállam ismerje el a másik tagállamban megalkult társaság jogalanyiságát és következésképpen a társaság által ez utóbbi tagállamban élvezett azon jogot is, hogy bírósági eljárásokban félként eljárhas-son.

A Bíróság a fenti ügyben hasonló gondolatmenet mentén vizsgálta a német szabályozást, mint az egyébként – legalábbis formailag – a másodlagos letelepedéssel kapcsolatos korábbi *Centros ítéletben*⁷. Ez utóbbi ügyben holland állampolgárok úgy kívántak fióktelepet létrehozni Dániában, hogy a társaság bejegyzett székhelye az Egyesült Királyságban volt, míg tényleges tevékenységüket Dániában fejtették ki. A dán hatóságok a fióktelep bejegyzését megtagadták arra hivatkozással, hogy a kérelmezők valójában elsődleges letelepedésük helyéül választották Dániát, az egyesült királyságbeli székhely csak a dán társasági jog által előírt törzstőke-minimum megkerülését szolgálta. Az Európai Bíróság az elő került jogvitában azt állapította meg, hogy az EK-Szerződés 43. és 48. cikkével ellentétes az, hogy egy a székhelye szerinti tagállam jogszabálya-inak megfelelően létrehozott, de ott kereskedelmi tevékenységet nem folytató társaság fióktelepének bejegyzését egy másik tagállam megtagadja. A Bíróság ítéletében kitért azokra az indokokra, amelyek elvileg igazolhatnák azt, hogy egy tagállam korlátozza a másodlagos letelepedést egy a fentihez hasonló helyzetben. E tekintetben megállapította, hogy a dán hatóságok által előterjesztett indokok (a hitelezők és a közérdek védelme) akkor volnának elfogadhatóak a korlátozás indokaiként, ha azok nem diszkriminatívak, jogszerű közérdekű célokat szolgálnak, e célok elérésére alkalmasak és nem lépnek túl az e cél eléréséhez szükséges mértéken. A konkrét ügyben ezek a feltételek a Bíróság szerint nem álltak fenn.

Az *Inspire Art ítéletben*⁸ Európai Bíróság a Centros és az Überseering ügyekben hozott ítéletek által kijelölt úton haladt tovább, tovább pontosítva a letelepedés szabadságának következményeit a más tagállamokban alapított társaságok elismerése vonatkozásában. Az alapügyben azon holland jogszabályok váltak kérdésessé, amelyek egy egyesült királyságbeli székhellyel rendelkező, de valójában Hollandiában működő társaság telephelyének bejegyzését a cégnyilvántartásba „formálisan külföldi” társaságként írták elő, ami egyébek mellett a jegyzett tőke kiegészítésével és az ügyvezetők felelősségének szigorításával járt volna, azaz további kötelezettségeket írt elő az ilyen társaságok számára. Az Európai Bíróság ítélete értelmében ezen többletkötelezettségek előírása el-

lentétesnek bizonyult a letelepedés szabadságával, mivel az azt kívánja meg a tagállamoktól, hogy elismerjék a másik tagállamban létrejött társaságok jogi személyiségét.

A fenti ítéletek értelmezhetőek úgy, mint a társaságok kölcsönös elismerése elvének elismerése, amely bizonyos tekintetben a székhely elv meghaladását jelenti, hiszen az eddig ezen elv talaján álló jogrendszereknek is el kell ismerniük a más tagállam joga szerint létrejött társaságok jogalanyiságát és azt, hogy megtartják az alapításuk helye szerinti állam jogát személyes jogukként, függetlenül attól, hogy tényleges székhelyüket a fogadó államba tették át. Könnyen felismerhető, és talán nem meglepő, hogy a Bíróság a négy alapszabadság tekintetében igyekszik hasonló fogalomrendszert alkotni, különösen ami az e szabadságok elé gördített tagállami akadályok igazolhatóságának megítélését illeti. Amint azt azonban az alább ismertetendő *Cartesio-ügy*⁹ is mutatja, korántsem állítható, hogy a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlata minden kérdésre választ ad. Továbbra sem egyértelmű ugyanis, hogy az ítélkezési gyakorlat fent bemutatott fejlődése mennyiben befolyásolja a tagállamok azon hatáskörét, hogy a saját joguk szerint alapított társaságok székhelyáthelyezését feltételekhez kösse, illetve – a székhely elvét alkalmazó tagállamok esetében – kizárja.

A székhely és a tényleges tevékenység folytatásának különválásának hatásai a magyar társasági jogban

Az eredetileg, a társaság megalapításakor nyilvántartásba vett székhely és a társaság ügyintézésének tényleges helye idővel akár tulajdonosváltozással, akár más, a gazdasági életben mindennapos esemény hatására elválhat egymástól. Ez a probléma a magyar jogban oly módon jelenik meg, hogy a cégnyilvántartásról szóló törvény a székhelyet a központi ügyintézés helyével azonosította, amelyet a társaság létesítő okiratában fel kell tüntetni, azaz a magyar jog a legutóbbi időkg vélelmezte a bejegyzett székhely és a tényleges székhely azonosságát. A gyakorlatban ugyanakkor gyakran előfordul, hogy a cégnyilvántartásban a társaságok székhelyeként postafiók vagy a jogi képviselő illetve a könyvelő irodája van megadva székhelyként, ami a fenti szabályok alapján aligha igazolható. Ez a gyakorlat lényegében arra a problémára mutat rá, amely az alább ismertetendő *Cartesio-ügynek* is az alapjául szolgált, nevezetesen, hogy a tételes jog nem ismerte (el) annak lehetőségét, hogy a cégnyilvántartásba bejegyzett társaság tényleges székhelye más tagállam területén legyen. A székhely elvé-

nek e megnyilvánulása annál is inkább figyelemre méltó, mivel a nemzetközi magánjogi szabályozásunk épp ellenkezőleg, a bejegyzés elvét követi, hiszen a nemzetközi magánjogi tvr.¹⁰ értelmében a társaság személyes joga annak az államnak a joga, amelynek területén nyilvántartásba vették. Amennyiben egy társaság tényleges székhelyének a bejegyzett székhelytől való elválását és másik tagállamban való áthelyezését a cégnyilvántartásba be kívánná jegyeztetni, a nemzetközi magánjogi tvr. hiába vallja a bejegyzés elvét, ezzel csak visszautal a magyar társasági jogra, amelynek értelmében csak magyarországi székhelyű társaság jegyezhető be a cégnyilvántartásba, következésképpen a változásbejegyzési kérelmet a cégbíróság el fogja utasítani.

A fenti problémát kívánta kezelni a cégtörvény 2007-es módosítása, amelyben újraszabályozásra kerültek a székhellyel kapcsolatos rendelkezések. A Ctv. új 7. §-a úgy rendelkezik, hogy a társaság létesítő okirata rendelkezhet úgy, hogy a társaság székhelye egyben a központi ügyintézés helye, amennyiben pedig nem az, úgy a központi ügyintézés helyét a létesítő okiratban és a cégjegyzékben fel kell tüntetni. További újítás, hogy a Ctv. 7/A §-a külön nevesíti azt a lehetőséget, mely szerint a cégjegyzékbe azon ügyvéd vagy ügyvédi iroda székhelye is bejegyezhető a társaság székhelyeként, amely a társaság megbízásából gondoskodik az üzleti és hivatalos iratok átvételéről, megőrzéséről stb., azaz a hatályos szabályozás elismerte azt a korábbi, kényszer szülte gyakorlatot, amelyben a társaságok arra kényszerültek, hogy egy meghatalmazott iroda székhelyét adják meg saját székhelyüknek, anélkül azonban, hogy ez a tételes jog alapján elvileg lehetséges lett volna. Végül a Ctv. új 7/B. §-a deklarálja, hogy a cégnyilvántartásba bejegyzett társaság az Európai Unió más tagállamában is jogosult tevékenysége elsődleges folytatására, illetőleg tevékenysége gyakorlása elsődleges helyét az Európai Unió más tagállamába is áthelyezheti, és ezirányú döntése – külön törvény eltérő rendelkezése hiányában – nem igényli a székhelyére vonatkozó cégbejegyzés módosítását.

A fentiekből megállapítható, hogy a cégtörvény 2007-es módosítása jelentősen elrugaskodott az addig követett székhely elvétől, és a bejegyzési elv felé mozdult el, amikor a társaság bejegyzett székhelye tekintetében – az angolszász modellekhez hasonlóan – nem követeli meg annak egybeesését a tényleges székhellyel, sőt, kifejezetten rendelkezik olyan esetekről, amikor a kettő elválik. Egyúttal egyfajta megoldást is jelent az alább bemutatandó *Cartesio*-ügy

által felvetett problémára is, hiszen Ctv. 7/B. §-a elismeri annak lehetőségét, hogy egy társaság egy másik EU tagállamba tegye át tényleges székhelyét.

A CARTESIO ÜGY (C-210/06)¹¹

A Cartesio Bt. változásbejegyzési kérelmet terjesztett elő a Bács-Kiskun Megyei Bíróság mint cégbíróság előtt, amelyben bejelentette, hogy székhelyét az Olasz Köztársaságba helyezte át, erre tekintettel pedig kérte a székhelyáthelyezés cégjegyzékbe történő bejegyzését. A cégbíróság álláspontja az volt, hogy a hatályos szabályozás alapján nem volt lehetőség arra, hogy egy magyar alapítású társaság a magyar személyes jogának megtartásával külföldre tegye át a székhelyét. A társaságnak ehhez előbb meg kellene szűnnie, majd az olasz jogszabályok szerint újra kellene alakulnia. Mindezek alapján a cégbíróság nem találta teljesíthetőnek a Cartesio változásbejegyzési kérelmét, ezért azt elutasította. Az elutasító végzéssel szemben a Cartesio fellebbezést nyújtott be a Szegedi Ítéltáblához. A fellebbezésben előadta, hogy álláspontja szerint egy tagállamban érvényesen megalapított társaság számára az elsődleges közösségi jogi rendelkezések biztosítják azt a lehetőséget, hogy székhelyét bármelyik más tagállamba áthelyezze és ezzel együtt eredeti honosságát megőrizze. Az Ítéltábla az Európai Bírósághoz fordult, és – az előzetes döntéshozatali eljárásra vonatkozó kérdései mellett – lényegében azt a kérdést tette fel, hogy összeegyeztethető-e az EK 43. és EK 48. cikkel az olyan nemzeti jogszabály, amely a nemzeti jog alapján létrehozott társaság számára lehetetlenné teszi székhelyének másik tagállamba való áthelyezését.

A magyar kormány írásbeli észrevételeiben és az ügyben tartott tárgyaláson úgy foglalt állást, hogy a *Daily Mail ítéletben* foglaltak továbbra is érvényesek, azaz az EK 293. cikk alapján elfogadott – a társaságok székhelyének áthelyezését rendező – egyezmény, illetve az EK 44. cikk alapján elfogadott irányelv hiányában a közösségi jog jelenlegi állapotában a tagállamok nemzeti joga szabályozza azt a kérdést, hogy a székhelyüket valamely tagállamból egy másik tagállamba áthelyező társaságok számára a székhely áthelyezése az eredeti székhely szerinti tagállamban milyen jogkövetkezményekkel jár, közvetlenül a közösségi jogra, nevezetesen az EK 43. és 48. cikkekre hivatkozással valamely tagállamban székhellyel rendelkező társaság nem kérheti székhelyének a Közösség egy másik tagállamába történő áthelyezését. Mindezek alapján pedig az sem ellentétes az EK-Szerződés 43. és 48. cikkével, ha a tagállami

szabályozás csak az e tagállam területén székhellyel rendelkező társaságok cégjegyzékbe történő bejegyzését teszi lehetővé, és nem teszi lehetővé a társaság székhelyének más tagországba való áthelyezése esetében a jogi személyiség megtartását, valamint az új székhely cégnyilvántartásba történő bejegyzését.

Az eljárásban **Poiares Maduro főtanácsnok** 2008. május 22-én terjesztette elő indítványát. Ebben kifejtette, hogy ugyan a *Daily Mail* ügyben a Bíróság kimondta, hogy a társaságok kizárólag a nemzeti jogok alapján léteznek, és a Szerződés nem biztosítja a nemzeti jog alapján létrejött társaság számára azt a jogot, hogy székhelyét vagy ügyintézésének helyét más tagállamba helyezze át, miközben megőrzi az első tagállamban bejegyzett társaságként fennálló státuszát, a letelepedés szabadságára vonatkozó ítélkezési gyakorlat ezen ítélet óta fejlődött, és a Bíróság álláspontja is árnyaltabbá vált, igaz, e fejlődést az ítélkezési gyakorlatban felbukkanó bizonyos ellentmondások kísérték. A főtanácsnok szerint a *Centros*, az *Überseering* és az *Inspire Art* ügyekben hozott ítéletek éppen az ellenkező irányba látszanak elvinni az ítélkezési gyakorlatot, mint amilyen utat a Bíróság a *Daily Mail* ügyben hozott ítélettel kijelölt. A Bíróság ugyanis azóta következetesen elutasította azt az érvelést, amely szerint a nemzeti társasági jogi szabályok a Szerződésnek a letelepedés szabadságára vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazási körén kívül esnek. A főtanácsnok szerint nem voltak meggyőzőek azok a próbálkozások, amelyek a *Daily Mail* ügyet meg kívánták különböztetni *Centros*, az *Überseering* és az *Inspire Art* ügyektől olyan szempontok alapján, mint az elsődleges letelepedés szembeállítása a másodlagossal, vagy a befelé és a kifelé irányuló letelepedés megkülönböztetése. A Bíróságnak a társaságok létrehozására vonatkozó nemzeti szabályokkal kapcsolatos álláspontját két tényező befolyásolta. Egyrészt a közösségi jog jelenlegi állása szerint a tagállamok szabadon megválaszthatják, hogy a tényleges székhely elvére vagy a bejegyzési elvre alapozott rendszert kívánnak működtetni, és nyilvánvaló, hogy a különböző tagállamok a társaságok létrehozását alapvetően eltérő módon szabályozták. Másrészt a letelepedés szabadságának tényleges gyakorlása megköveteli a kölcsönös elismerésnek és a különböző szabályrendszerek összehangolásának legalább minimális szintjét. E megközelítés következménye, hogy az ítélkezési gyakorlat jellemzően tiszteletben tartja a társaságokra vonatkozó nemzeti szabályozást, tekintet nélkül arra, hogy e szabályozás a tényleges székhely elvét vagy a bejegyzési elvet követi. Ugyanakkor

a letelepedés szabadságának tényleges gyakorlása magában foglalja, hogy egyik elv sem alkalmazható a maga teljes logikai terjedelmében.

A főtanácsnok álláspontja szerint a közösségi jog jelenlegi állása szerint nem lehet arra hivatkozni, hogy a tagállamok abszolút szabadsággal rendelkeznek a belső joguk alapján létrehozott társaságok „élete és halála” felett, a letelepedés szabadságára gyakorolt következményekre való tekintet nélkül. Máskülönben a tagállamok „szabad utat” kapnának, hogy „halálos ítéletet” mondjanak a belső joguk alapján létrehozott társaság felett, csupán azért, mert az úgy döntött, hogy élni kíván a letelepedés szabadságával. Különösen a kis- és középvállalkozások esetében jelent a székhely Közösségen belüli áthelyezése egyszerű és hatékony lehetőséget a tényleges gazdasági tevékenység más tagállamban való folytatására, anélkül, hogy szembe kellene nézniük azon költségekkel és adminisztratív terhekkel, amelyet a társaság származási országban való megszüntetése, majd a másik tagállamban való teljes, újbóli létrehozása jelentene. Következésképpen annak ellenére, hogy a letelepedés szabadságának korlátozása az ügyben közvetlenül a társaságok létrehozására és működésére vonatkozó nemzeti szabályokból ered, fel kell tenni a kérdést, hogy e szabályok igazolhatók-e közérdekkel, például a visszaélészerű vagy csalárd magatartás elkerülésével vagy a hitelezők, kisebbségi részvényesek, munkavállalók vagy az adóhatóságok érdekeinek védelmével. A főtanácsnok szerint ezen érdekekre tekintettel fogadható csak el, ha valamely tagállam bizonyos feltételekhez köti a saját belső társasági joga alapján létrehozott társaság székhelyének áthelyezését külföldre. A konkrét ügyben azonban a vizsgált szabályozás nem egyszerűen feltételhez köti a székhely áthelyezését, hanem a társaság megszüntetését követeli meg, ami a főtanácsnok szerint ellentétes az EK 43. és az EK 48. cikkel.

Európai társasági jogi jogközelítés továbbfejlődésnek esélyei a társaságok letelepedési szabadságának kiterjesztése terén

Már a fent tárgyalt ügyekben is felmerült, hogy a székhelyáthelyezés problémáját rendezhetné a másodlagos közösségi jog, hiszen erre a Szerződés alapján megvan a felhatalmazás, de mindeztidáig ez nem történt meg. A kérdést átfogóan rendező jogforrás hiányában is fellelhető már azonban a székhelyáthelyezés lehetősége egyes *sui generis* közösségi jogi társasági jogi formák esetében, ilyen az Európai Részvénytársaság¹² (European Company) és az Európai Szövetkezet¹³ (European Cooperative Society), az e formákban megalakuló társaságok

sámára a másodlagos közösségi jog alapján nem jelent problémát a székhely tagállamok közötti áthelyezése, ugyanakkor az is elmondható, hogy e társasági formákat az európai vállalkozásoknak eddig csak elenyésző hányada választotta, így a hagyományos nemzeti jogi társasági formák esetében a székhely-áthelyezés átfogó rendezése továbbra is megoldandó feladat. A Bizottság a 14. társasági jogi irányelv keretében kívánta rendezni a társaságok székhelyáthelyezésének kérdését, a tervezet azonban eddig nem került elfogadásra, és amint a Bizottság 2007 decemberében nyilvánosságra hozott hatástanulmányából¹⁴ kitűnik, az irányelv elfogadása egyelőre lekerül a napirendről de legalábbis bevéárja az Európai Bíróság Cartesio ügyben hozandó döntését. A tervezet egyébként egy olyan megoldást tartalmazott, amely szabályozta volna a bejegyzett székhely áthelyezésének folyamatát annak érdekében, hogy a székhely áthelyezése során az eredeti tagállamban a társaságnak ne kelljen végelszámolást lefolytatva megszűnnie és a fogadó tagállamban a bejegyzés minden terhével és költségével újra megalakulnia. Ez a tervezet sem abból indult ki ugyanakkor, hogy a társaság megtartaná az eredeti székhelye szerinti tagállamától nyert jogi személyiséget, mindössze a személyes jog megváltozásának szabályozott és nagymértékben egyszerűbbé váló eljárását kívánta megalkotni.

A Bizottság a fent említett hatástanulmányában úgy foglalt állást, hogy az irányelv elfogadása egyelőre nem szükséges, mivel lehetséges, hogy a székhely-áthelyezés problémája egyéb másodlagos jogszabályok, illetve a Bíróság ítélkezési gyakorlata útján már a közeljövőben megoldást nyer, így indokolt ezek bevéárása és eredményességük felmérése, mielőtt a székhelyáthelyezésre vonatkozó irányelv útján kerülne rendezésre a kérdéskör. Ami a másodlagos jogot illeti, már hatályba is lépett a tőkeegyesítő társaságok határokon átnyúló egyesüléséről szóló 2005/56/EK irányelv, amely lehetővé teszi a társaságok számára, hogy székhelyüket egyesülés útján helyezték át egy másik tagállamba. Ezen irányelv alapján ugyanis lehetőség van arra, hogy valamely társaság először fióktelepet hozzon létre egy másik tagállamban, majd e fiókteleppel egyesülve áthelyezze székhelyét a másik tagállamba anélkül, hogy megszűnne. Megjegyzendő, hogy az Egyesült Államokban is ez a megoldás jelenti a társaságok székhelyének tagállamok közötti áthelyezésének módját. A székhelyáthelyezés problémájára ugyancsak egyfajta megoldást jelenhet az a tervezett szabályozás, amely az Európai Zártkörűen Működő Részvénytársaság (European Private Company)¹⁵ létrehozásáról szólna, amely kifejezetten a kis- és középvállalko-

zások társasági formája kíván lenni. Ez a szabályozás az Európai Részvénytársaság már létező szabályozásához hasonlóan minden további nélkül lehetővé tenné a székhelyáthelyezést, de akárcsak korábban, ebben az esetben is olyan módon, hogy a fogadó tagállamban való bejegyzést követően a létesítő okirat szerinti székhely tagállama törli a céget a cégnyilvántartásból. Végül a Bíróság jövőbeli ítélkezési gyakorlata is feleslegessé teheti a székhelyáthelyezésről szóló irányelv elfogadását, hiszen éppen a *Cartesio-ügyben* elképzelhető olyan végkifejtet, amely másodlagos közösségi jogi szabályozás hiányában is – továbbfejlesztve a SEVIC ügyben ¹⁶ Tizzano főtanácsnok indítványának 45. pontjában lefektetett és a Bíróság ítéletének 22. és 23. pontjában megerősített értelmezést, miszerint „az ítélkezési gyakorlatból nyilvánvaló, hogy az EK 43. cikk nem korlátozódik annak megállapítására, hogy a tagállam akadályozza vagy korlátozza külföldi gazdasági szereplők letelepedését a saját területén, hanem azzal is ellentétes, hogyha a tagállam akadályozza a nemzeti gazdasági szereplők letelepedését egy másik tagállamban” – megkívánja majd a tagállamoktól, hogy a székhelyáthelyezés lehetőségét korlátozásmentesen biztosítsák az eredetileg náluk bejegyzett társaságok számára.

JEGYZETEK

- 1 C-210/06.sz. Cartesio Oktató és Szolgáltató Bt. változásbejegyzés iránti ügy, a Szegedi Ítélőtábla által 2006. május 5-én benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem (HL C 165., 17.o.)
- 2 A kifejezést Gyulai-Schmidt Andrea használja a „Cartesio ante portas – avagy a társaságok Európai Unión belüli szabad költözési joga I., II. „ c. tanulmányában. Európai Tükör 2008/1. 73-94.o. és 2008/2. 52-73.o
- 3 Lásd Philippe Pellé: Companies crossing borders within Europe In: Utrecht Law Review Vol. 4, Issue 1, March 2008, p. 6
- 4 Vö.: Poires Maduro főtanácsnok indítványa(az ismertetés napja: 2008. május 22.) 25.pont;
Dr. Metzinger Péter: A társaságok és a szabad letelepedés (a Cartesio ügyben közzétett főtanácsnoki indítvány kritikája) In: Európai Jog 2008/4. 21. o.
- 5 81/87.sz Daily Mail and General Trust plc ügyben hozott ítélet, 1988. szeptember 27.,(EBHT 1988., 5483.o.)
- 6 C-208/2000. sz. Überseering BV kontra Nordic Construction Company Baumanagement GmbH ügyben hozott ítélet, 2002, november 5., (EBHT 2002., I-9919.)
- 7 C-212/97. sz. Centros Ltd. kontra Erhvervs-og ügyben hozott ítélet, 1999. március 9., EBHT 1999., I-1459.)
- 8 C-167/01. sz Inspire Art Ltd kontra Kamer van Koophandel en Fabriken voor Amsterdam ügyben hozott ítélet,2003. szeptember 30., (EBHT 2003., I-9919.o.)
- 9 C-210/06.sz. Cartesio Oktató és Szolgáltató Bt. változásbejegyzés iránti ügy, a Szegedi Ítélőtábla által 2006. május 5-én benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem (HL C 165., 17.o.)
- 10 1979. évi 13. tvr. a nemzetközi magánjogról
- 11 Lásd a 9. sz. lábjegyzetet
- 12 A Tanács 2001. október 8-án elfogadott 2157/2001/EK számú rendelete az európai részvénytársaságról (SE) . HL L294 2001.11.10.
- 13 A Tanács 2003. július 22-i 1435/2003/EK számú rendelete az európai szövetkezet (SCE) alapokmányáról
- 14 Lásd Sec (2007) 1707 Impact assessment on the Directive on the cross-border transfer of registered office, Brussels, 12.12.2007
- 15 COM (2008) 396 végleges, Brüsszel, 25.6.2008., javaslat – a Tanács rendelete az európai zártkörű rt. statútumáról
- 16 C-411/03. sz. SEVIC Systems Aktiengesellschaft kontra Amstgericht Neuwied ügyben hozott ítélet, 2005. december 3. (EBHT 2005., I-10805. o.)